

SLOVENIJA

UREDNIŠTVO: LJUBLJANA, GOSPOSKA 12 — NAROČNINA ČETRTLETNO 15 DIN, ZA POL LETA 30 DIN, ZA VSE LETO 60 DIN — POSAMEZNE STEV. 150 DIN — V ZAMEJSTVO ZA VSE LETO 90 DIN
UPRAVNIŠTVO: LJUBLJANA GOSPOSKA 12 — POŠTOČEK. RAČUN: LJUBLJANA ŠT. 16.176 — ROKOPISOV NE VRAČAMO — OGLASI PO TARIFU — TISKA ZADRUŽNA TISKARNA (M. BLEJEC) V LJUBLJANI

Samouprava delavskega zavarovanja

O našem delavskem zavarovanju, njegovi dragi centralizaciji in dragi centralistični upravi smo že večkrat pisali. Kakor vse so jugoslovenci tudi delavsko zavarovanje brezmišlno centralizirali, brž ko so prišli do oblasti. Brigalo jih je, če na jugu sploh zavarovanja še ni bilo, če je bilo torej že na prvi pogled neizogibno, da bodo morali tisti nositi stroške za organizacijo delavskega zavarovanja na jugu, ki so imeli ne samo zavarovanje že urejeno, ampak še povrh v ta namen prihranjenega denarja. Poglavitno je bilo, da se slovenskemu gospodarstvu in s tem slovenski narodni skupnosti prizadene udarec. In to se jim je tudi posrečilo. Okoli 12 milijonov slovenskega denarja, denarja slovenskih delavcev, je pobasal centralistični Osrednji urad že takoj ob svoji ustanovitvi. K temu so prišli še znatni zneski, ki jih je moral leto za letom prispevati slovenski okrožni urad za pasivne urade na jugu. Kajti ena izmed poglavitnih določb zakona o centraliziranem zavarovanju delavstva je bila, da ne smejo tako imenovani aktivni uradi, to so namreč tisti, za katere se prispevki redno plačujejo, svojega denarja nalagati za morebitne slabše čase ali ga kako drugače porabiti zase, ampak da ga morajo odračunavati centralističnemu Osrednjemu uradu. Ta pa je potem krmilil z njim okrožne urade na jugu, ki deloma zaradi malomarnega izterjavanja prispevkov, deloma zaradi preobilnega uradniškega stroja ni mogel svojega gospodarstva spraviti v ravnotežje. Da se je še na vse povrh prišlo nekaj lepih milijonov tudi Osrednjega urada samega, to se pri jugoslovenski centralistični napačni razume samo ob sebi. Prav tako se razume samo ob sebi, da je ta Osrednji urad čul, da so bili v Sloveniji prispevki pravilno izterjevani in odračunavani, medtem ko so bili uradi na jugu včasih z 98%, torej skoraj stoodstotno v zastanku. In tako se je zgodilo, da smo prispevali za časa centraliziranega delavskega zavarovanja 19 milijonov (po drugih računih celo 22 milijonov) dinarjev za deficitne urade in razne fondе. K temu prihaja še vzdrževanje nepotrebnega Osrednjega urada samega, ki nam je tudi veljalo doslej okoli 60 milijonov. Tudi če odštejemo od teh zneskov kakih 30 milijonov za vzdrževanje samoupravnega slovenskega zavarovalnega urada, bi nam po računu predsednika ravnateljstva ljubljanskega Okrožnega urada ostalo najmanj čistih 37 milijonov dinarjev, ki bi pa, doma maloženi, vrgli povrh še lepe obresti. Ne glede na to, da bi blazili tudi v dobršni meri našo gospodarsko stisko.

Vse to so popolnoma jasne in dognane stvari. Pa se je vendar oglašil v »Jutru« 26. preteklega meseca sedanji ravnatelj ljubljanskega okrožnega urada dr. Joža Bohinjec, pri čemer ga je kakopak »Jutro« predstavilo kot »priznanega socialnopolitičnega strokovnjaka«, in poskušal, kaj bi se dalo še od centralizma rešiti.

Dr. Bohinjec je seveda jugosloven in je prišel na svoje mesto v času, ko je bil jugoslovenski unitarizem na višku moči. Razumljivo je zategadelj, da mu ni všeč novi čas, ki prihaja, in napoveduje tudi pri nas centralizmu konec. Utegne pa biti eden ali drugi radoveden, s kakšnimi razlogi in dokazi se vojskuje ta gospod zoper popolno samoupravo v zavarovanju.

Toda v celnem dolgem sestavku ni prav za prav nobenega razloga, ki bi povedal, zakaj bi bila samouprava slabša od centralizma. Kajti če govori o tem, da danes dohodki ne krijejo izdatkov, bi moral vendar tudi kaj ziniti o tem, kdo jih bo v bodoče kril. Mar misli, da nam

Slovenci in slovenstvo

Vprašanje, ki ga je v sestavku s tem naslovom tako izrazito postavil J. M.: Vzhod ali Zahod, ni brez aktualnosti. Vendar pa izhaja ta aktualnost iz površnosti današnjega človeka, ne pa iz resničnega stanja reči in stvari. Ta alternativa je neupravičena. To je trditev, ki jo postavljam na čelo odgovora in ki jo hočem v nadaljnjih izvajanjih utemeljiti.

Skušati zajeti problematiko časa z enim osnovnim alternativnim vprašanjem, za tem teži vsak misleč človek. Tako sta na primer Masaryk in Beneš izrazila bistvo problematike današnjega časa z alternativnim vprašanjem: Kristus ali Cezar. In sta odgovarjala: Kristus. To je nekaj. Človek na prvi hip razume, za kaj gre. Lahko se sicer ne strinjaš s tem, da bi bilo v tem vprašanju zajeto bistvo problematike današnjega časa, ne moreš pa reči, če že nisi prevelik nevednež, da ne razumeš in da ni dovolj enumno, kaj da hočeta Masaryk ali Beneš s tem izraziti. Mislim, da ni mogoče istega trditi o alternativni: Vzhod ali Zahod oziroma o odgovoru: Vzhod proti Zahodu.

Katera je enumna duhovna značilnost Vzhoda, katera Zahoda in kje je zemljepisna meja med temi značilnostmi? Ali je mogoče reči, da ta meja poteka po mejah držav in da bodo državne meje odločale o tem, pod vpliv ali oblast kakšnega duha da pride neko ozemlje? Sama tehtna vprašanja torej, na katera je treba prej, preden se bralec postavi pred alternativo: Vzhod ali Zahod, čim jasneje odgovoriti in o katerih je reči, da ni mogoče odgovoriti nanje tako, da bi nekdo drugi ne mogel imeti zelo bistveno drugačnega mnenja. Že celo pa manjka tej alternativni tista jasnost in enumnost, ki opravičuje postavljati jo, ako ji podtikaš skladnost s Hamletovo dilemo: Biti ali ne biti, življenje ali smrt, kakor to dela J. M., ali če ti je Vzhod isto kakor mladost in bodočnost, Zahod pa isto kakor starost in samo še preteklost. S tako razumevajo alternativo »Vzhod ali Zahod« in odgovorom »Vzhod proti Zahodu«, se je postavil pisec že celo na skrajno problematična tla.

Ni nikakega enotnega razumevanja Vzhoda in Zahoda. Konfesionalno-verško usmerjeni človek bo razumel pod Vzhodom predvsem pravoslavlje, pod Zahodom pa katolicizem ali protestantstvo. Rasno-nacionalistično usmerjeni človek (med katere spada menda tudi J. M.) razumeva pod Zahodom germanstvo in romanstvo, pod Vzhodom pa slovanstvo. Marksist pa bo ob alternativni »Vzhod ali Zahod« mislil socializem ali kapitalizem, Sovjetska Zveza ali zahodne demokracije, od katerih je ta čas ostala v Evropi le še Anglija itd. Če torej pod isto besedo lahko različni ljudje nekaj povsem drugega razumejo, kakšen smisel ima še postavljati alternativo: »Vzhod ali Zahod« in odgovor »Vzhod«? Ali je mogoče tako različno razumevanje alternative: »Kristus ali Cezar« in odgovora »Kristus«?

A to bi bilo nazadnje še odpustljivo. Neverjetno lahkotno pa je istiti Vzhod z mladostjo in bodočnostjo, Zahod pa s propadom, s smrtjo. Samo zato, ker je bila Francija poražena? Kdo jo je porazil? Nacionalno socialistična Nemčija in fašistična Italija pravita, da je z njuno zmago triumfirala mladost nad starostjo, bodočnost nad preteklostjo, zdravje nad gnilobo. Ali spada torej Hitlerjeva Nemčija in Mussolinijeva Italija na »mladi« Vzhod ali »stari« Zahod? Pisec oběduje Poljsko, ker ni ustvarila mlade »narodne obnove«. Prav. Toda ta Poljska je bila vržena na tla od združenih »mladih« sil ali, ali če prištevamo pisec Hitlerjevo Nemčijo med »stari« Zahod, od združenih mladih in starih sil. Rešitve išče Poljska na »gnilem« Zahodu.

In zopet človek ugotavlja isto, kar more ugotavljati pri večini našega izobraženstva, da je tisti, ki ni v narodu, katerega sin je, kakor Finžgarjev grunt pognal korenine do pekla globoko, v današnjem času kakor majav trst, da veruje enkrat v Vzhod, drugič v Zahod in zopet narobe, kakor je že njegova vera v tujino po nekkih dogodkih prevarana. Le v samega sebe ne veruje. Ne veruj v druge narode in dežele bolj kakor v svoj narod in svojo zemljo, pa zaradi poraza Francije ne boš zanihal iz skrajnosti Zahoda do skrajnosti Vzhoda. Živi človeško, bodi odkrit pred samim seboj. Ne misli, da je okolica, v kateri si, nevredna tvojega truda in žrtve in razumel boš, da ni pri nas vse slabo, kakor ni vse dobro v Franciji ali na Vzhodu. Vse te vere v Vzhod ali Zahod so le izraz slabosti, nemoči, bega pred samim seboj in pred dolžnostmi, ki so blizu. Mlado in staro, zdravo in gnilo, bodočnost in preteklost, življenje ali smrt, vse to da pomeni alternativa: »Vhod ali Zapad«? Kakšna zmeta! Verujem v vsakega človeka v tem smislu, da je zmožen vstati, če pade, ozdraveti, če zboli, se duhovno pomladiti, če je ostareel, zaživeti novo življenje, ako je z dosedanjim propadel. Človekova duhovnost, duhovnost vsakega človeka, to je najširša in najusodnejša bojna poljana. Tu se odločajo zmage ali porazi, tu so večne mogočnosti gnilebe ali zdravja, smrti ali življenja, padca ali vstajenja. Verujem v svoj narod v tem smislu, verujem v vse narode.

Tudi ne živimo danes več v dobi preseljevanja narodov, ko so tako imenovani barbarski mladi narodi z ognjem in mečem uničevali starejše kulturne narode ali se med njimi naselili in se zlili z njimi v nove narode. Kolikor gre pri tem vprašanju res za postaranje ali pomladitev, pa verujem v večni »barbarizem« mladine in v »barbarizem« delovnega ljudstva, iz katerega je večna mogočnost vstajenja narodov.

»Z Vzhoda pa prihajajo nova, sveža in mlada ljudstva, ki bodo v evropsko kulturo prinesla mnogo novega, istočasno pa bodo znala ohraniti, kar je stari Zahod ustvaril dobrega.«

Zame ni nobenega dvoma, da je za temi besedami zelo nejasna misel. Kakor da je pričakovati novega preseljevanja narodov. Kje, za vruga, je (Nadaljevanje na 2. strani.)

tudi samoupravo imeli. Ta sklad bi ne bil niti tako majhen, kakor smo že zgoraj slišali. A ta sklad bomo gotovo imeli, če bomo dobili samoupravo, kajti dolžnost naših zastopnikov je doseči, da se slovenskemu delavstvu vrne njegov denar, seveda tudi tisti, ki je bil zazidan v razkošne stavbe Osrednjega urada.

Prav tako je brez podlage njegovo pisanje glede na majhno »rizično skupnost« slovenskih zavarovancev, ali po domače povedano, glede na to, da je zavarovalni riziko zato pri nas večji, ker nas je manj. Predvsem more to veljati samo za zavarovalne skupine, kjer so vsi zavarovalni pogoji enaki. Tega pa ravno pri nas ni. Sicer pa ometujejo najboljše dejstva take trditve. Kako bi bilo sicer mogoče, da so slovenski delavci leto za letom samo dajali in pomagali vzdrževati južne pasivne urade, če bi bili sami pasivni! Če so pa bili pasivni, pa so jih kljub temu celo proti besedilu zakona morali vzdrževati, kakšno je bilo pa potem gospodarstvo pri našem uradu?

Če postavlja h koncu dr. Bohinjec v zanesenem tonu »samo en resen zaključek: rentno zavarovanje slovenskih delavcev mora sloneti samo na vsedržavni zavarovalno matematični skupnosti«, bi pa predvsem radi vedeli, kako si to vsedržavno skupnost upravno in računsko predstavlja, sicer res ne moremo šteti ta zaključek za resnega, ampak zgolj za prazno retoriko ob pomankanju stvarnih razlogov. To pa še posebno v tem primeru, ko je bil sestavek po uredniški spremeni besedi napisan ravno glede na skupni sklep Delavske, Kmetijske in Trgovske zbornice, da se takoj odpravi centralistično delavsko zavarovanje in uvede popolnoma samostojno delavsko zavarovanje za Slovenijo. Prav tako so prazne besede, če pravi dr. Bohinjec, »naj bo pokrajinam zagotovljena najpopolnejša in izključna suverenost v finančni politiki in administraciji zavarovanja«, če upoštevamo, da so se iste organizacije tudi izrekle za enotnost delavskega zavarovanja za vso državo — nekaj, kar mimogrede omenjeno, hoče doseči delavski urad v Ženevi sploh za vse evropske države in čemur se je naša socialna zakonodaja vsaj v načelu že skušala približati.

Kratko in malo: ploha besed brez jasno zarisane, z dejstvi in številkami obrazloženega in zavarovalno tehnično podprtega načrta. Vsekako za socialnopolitično strokovnjaštvo dokaj premalo.

Pomembni politični dogodki

Po monakovskih, salzburskih in rimskih razgovorih

V zadnjih dneh so bili povabljeni zastopniki Slovaške, Romunije, Madžarske in Bolgarije na razgovor v Nemčijo in v Italijo. O teh razgovorih je bilo prav za prav določno povedanega zelo malo. Gotovo je, da so se razgovori tikali tudi ureditve mej. Gotovo je, da naša država ni bila povabljena ali poklicana. Gotovo je, da so se vsi povabljeni povabilu odzvali. S tem je bilo priznано, da so meje, če že ne potrebne ureditve, vsaj take, da je treba govoriti o njih. Tudi o uspehu ni določenih poročil. Ne vemo za gotovo, ali so bili razgovori samo informativni, ali so bili dani posameznim državam samo nasveti ali morda celo resni ali celo poudarjeni nasveti. Nekateri listi so pisali celo o terminu, drugi so modrovali, da se bodo meje popravile šele po končani vojni in tretji zopet, da je bilo dano navodilo, naj se prizadete države medsebojno sporazumejo. Na vsak način so ti razgovori tudi za nas zelo važni in zaslužijo vso pažnjo po izreku, da gre vselej tudi za nas, kadar pri sosedu gori. Eni vidijo v teh razgovorih

jih bodo krili že tako pasivni uradi z juga? Predvsem bi miselnost tam doli slabo poznali tisti, ki bi upal, da bomo imeli centralizem samo še en dan potem, ko bi se pokazalo, da morajo na jugu prispevati za nas. Ne, takoj s tistim dnem bi dobili svojo samoupravo, pa seveda brez vseh milijonov, ki smo

jih plačali za časa, ko je še ni bilo. Kajti če bo naše delavsko zavarovanje pasivno, bomo pač morali ali prispevke povlačiti ali zavarovanje na kak način napraviti cenejše, za primer pa, da gre le za prehodno pasivnost, pa poseči v rezervni sklad, ki ga danes seveda nimamo, ki bi ga pa imeli, če bi bili seveda

začetek preurejevanja Evrope po novem redu, drugi zopet mislijo, da ima to urejevanje samo namen prepričati v živčnem nedelem ozadju vsak povod za kak vojni zaplet ali kako razburjenje med odločilnim bojem Nemčije in Italije z Anglijo. Mnogo ugibanja povzroča tudi Sovjetska zveza, ki je s tem, da je vzela Besarabijo, nekako načela balkanski problem, stoji pa med temi razgovori popolnoma rezervirano ob strani, da se je med neoficielnimi izjavami o teh razgovorih slišalo tudi, naj bi Rusija dobila Podkarpatsko Rusijo. Po drugi strani se javljajo glasovi, da bo med napadom osi na Anglijo Rusija stavila ultimatum Turčiji ter s tem načela balkanski problem od druge strani.

Vseameriška konferenca v Havani.

Na konferenci zastopnikov vseh ameriških republik v Havani je dosegel popoln uspeh zastopnik severnoameriških združenih držav Cordell Hull. Kongres je odločil, da uporabi Monroejevo doktrino sedaj tako, da bodo vse posesti evropskih držav na zahodni polkrogli skupno prevzeli pod upravo in da ne bodo dopustili, da bi s temi posestvi zmagujoče države pri mirovnih pogajanjih na kak način razpolagale. Nadalje so se dogovorili, na kakšen način bodo nastopali proti kakršni koli tuji propagandi v svojih državah ali proti kakim zlorabam zastopnikov tujih držav v tem pogledu.

Veliko preglavico dela vprašanje, kako brez škode urediti vprašanje velikih izvoza Južne Amerike v Evropo, ki bo za enkrat nemogoč, glede katerega bo pa potem morebiti treba rešiti vprašanje, kako naj se izloči politični vpliv držav, v katere bi bile prisiljene izvažati južnoameriške države velik preveš svojih pridelkov, ker zanje ni drugod odjema. Videti je, da bi bile Združene države Severne Amerike pripravljene tudi na precejšnje gospodarske žrtve, samo da bi vsak vpliv idej iz nedemokratsko usmerjenih držav izločale.

Z A P I S K I

Stanovska država in federalizem

»Obzor« piše glede na trditve »Slovenca«, da bi mogla biti stanovska ureditev države v soglasju z zvezno državo:

Sicer se utegne teoretično zdeti, da bi stanovski sestav ne bil nezdružljiv z zvezno državno ureditvijo. Mi pa dvomimo, kakor tudi številni srbski javni delavci, da bi praksa potrdila tako optimistično stališče. Dovolj je, če opozorimo, da bi v osrednji stanovski zbornici za skupne zadeve, ki obsegajo najvažnejše panoge državnega življenja, bili zastopniki srbskih stanov zmeraj v večini in da bi bili pri glasovanju, ki sicer v stanovih ne pride do izraza kot praktično dejanje, zastopniki hrvaških in slovenskih stanov majorizirani. Potem je tu še vprašanje vodstva. Teoretično se lahko sicer tudi to vprašanje reši in sicer tako, da se priznajo tri vodstva, hrvaško, srbsko in slovensko, ki bi odločala v dotičnih samoupravnih področjih. Toda katero vodstvo bi odločalo v osrednji stanovski zbornici, oziroma v skupnih zadevah? Očitno srbsko. Torej spet bi prišli Hrvatje in Slovenci v podrejen položaj.

»Slovenec« sicer trdi, »da o kakšnem uniformiranju v smislu jugoslovanskega centralizma, ne more biti niti besede pri stanovski sestavi, ki bi se uveljavila v Jugoslaviji«. Toda mar ne gre stanovski sestav že sam po sebi k uniformiranju in centralizaciji? To se je že začelo izražati tudi v sestavi »Jugoslovanskega radnika« in »Slovenskega juna«, ki sta za stanovski sestav. Nazadnje pa, ravno ker »Slovenec« poudarja potrebo novih ljudi za uspeh novega reda, je treba tudi računati s tem, če bi bilo med srbskimi politikami, ki bi bili poklicani, da uvedejo stanovski sestav, ljudi, ki bi res hoteli postaviti zvezne osnove za razmerje med Hrvatji, Srbi in Slovenci.

Ta glas je zato zanimiv, ker nam potrjuje, da kakor Srbi tudi Hrvatje niso za stanovsko ureditev države. Mi smo o stanovski državi že dovolj in obširno pisali. Zmeraj smo tudi kazali na to, kar spet poudarja »Obzor«, kar je poudaril tudi srbski časopis »Napred«, da bi bila nujno stanovska država centralistična, da bi drugačna niti biti ne mogla iz preprostega razloga, ker bi bila nedemokratska. Kajti v resnični demokraciji kakšen poseben stanovski sestav nima smisla, saj se v njej stanovi in poklici lahko združujejo in organizirajo, kolikor

se jim le zdi. Prav tako se seveda lahko tudi politično uveljavljajo, kolikor jim seveda gre ta veljava in vpliv po njihni dejanski moči, to se pravi, po njihnem številu. Stanovska država pa predpostavlja avtoritarno roko, ki posega vmes pri sporih med stanovi, roko torej, ki je nad stanovi in od njih neodvisna. Sicer pa ne bomo še enkrat ponavljali že davno dognanih stvari! Ugotovili bi samo še to, da se še vedno ni našel stanovstvenik, ki bi bil izdelal pravno sklopien sestav stanovskega reda na demokratični osnovi, torej na taki, pri kateri bi imeli prizadeti pravico, da izvolijo sami organ, ki bi odločal v njihovih zadevah, ne pa da bi jim ukazoval od katerega samozvanca postavljeni opravitelj.

(Nadaljevanje s 1. strani.)

to preseljevanje? Zaenkrat res ni mogoče reči drugega, kakor da se ta mladi Vzhod zadovoljuje osvajati pokrajine carske Rusije in sploh iz evropskega položaja izvleči vse možne koristi, vendar pa brez tveganja, da bi prišel v konflikt s Hitlerjevo Nemčijo. Priznavam pa ta Vzhod, kolikor po tem, kar je novega sezidal, že s samim pojavom vpliva na svet. Pripravljen sem sprejeti, kar je res novega, boljšega, se za to boriti, misel pohodov pa mi je odvratna in se mi zdi nerealna. Realno mogoče je le razmišljanje, ali je pričakovati spopada Hitlerjeve Nemčije in Sovjetske Zveze, vprašanje, na katero pa danes niti najvernejši leninist ne upa določno odgovoriti, realno je vprašanje o smiselnosti našega zunanje-političnega naslova na Sovjetsko zvezo v zvezi z njenimi morebitnimi načrti glede Dardanel. Vendar pa je vse to tako negotovo, da res ne gre postavljati naše življenje na pričakovanja v neke »odrešenike« od Vzhoda.

Tako je uspeh prvega dela našega premišljevanja ta, da je alternativa »Vzhod ali Zahod« nejasna in nesmiselna, pričakovanje »rešitve« od Vzhoda pa problematično celo glede volje, kaj šele mogočnosti.

Bolj na mestu bi bilo premišljevanje o vplivu Zahoda na Vzhod, o vračanju Vzhoda Zahodu, kar je Zahod Vzhodu dal in o vplivanju Vzhoda na Zahod (ruski realizem, marksizem — leninizem), kar pa ne more biti namen tega odgovora.

Da bo odgovor približno popoln, mi je treba odgovoriti še na nekaj drugih trditve J. M., ki skušajo bolj ustrezati naslovu »Slovenci in slovenstvo«.

Pisce pravi: »Isti Zahod, ki smo ga branili in ohranjali, pa nam ni dal, da bi si bili ustvarili svojo kulturo in živeli svoje, slovensko življenje.«

V območju Zahoda, njegovega kulturnega, gospodarsko-socialnega in političnega snovanja, smo doživljali vse dobro in slabo. Trpeli smo suženjstvo, prav tako pa smo odtod dobili tudi pobudo za življenje in rast. Preko renesanse, humanizma in reformacije je prišla iz Zahoda pobuda za ustvaritev slovenskega knjižnega jezika, pogoja torej za ustvaritev lastne kulture in za združevanje slovenskih ljudi v večjo, odpornejšo skupnost, za prehod v smiselnejše in samostojnejše življenje. Da smo v 19. stoletju kljub vsem pritiskom in preobratom rastli, da smo ob izbruhu prve svetovne vojne 1914. imeli že vse osnove za nadaljnjo rast, se imamo zopet v veliki meri zahvaliti duhovnim tokovom, ki so iz središč zapadne Evrope pljuskali na naša tla: francoska revolucija, nemška romantika, revolucija 1848. leta. Sama ustanovitev Jugoslavije se je izvršila v revolucionarnem valu narodov in ljudstev Zahoda ob idejah zahodnega kroga, čeprav je pri tem tudi ruska revolucija že imela svoj mogočni vpliv. Vsako drugačno zatiranje je propagandistično potvarjanje resnice, je kalno po čustvu in misli. In če pogledamo hrvaško in srbsko zgodovino 19. stoletja — tudi srbsko — ali je mogoče reči, da se je razvijala Srbija povsem izven območja zahodno-evropskih duhovnih tokov in pobud (knjižno od Vuka Karadžića dalje, socializem Svetozarja Markovića, radikalni, demokrati, tudi kralj Peter I. itd.). Vnovič se kaže ves nesmisel alternative »Vzhod ali Zahod« in odgovora »Vzhod proti Zahodu«. Pa tudi če bi bilo drugače, s samo potegnitvijo državne mejne črte ni mogoče uničiti dejstva zahodne kulture in civilizacije v Slovencih, posebne problematike istega dejstva in iz tega izhajajoče nujnosti posebnega reševanja te problematike. J. M. govori tako, kakor da je vse to odvisno samo od naše dobre volje, kakor da nam je kot Krpanu kobilu mogoče prenesti slovensko zemljo z njenim narodom nekam na Vzhod, pa bo vse rešeno, kakor da se je treba samo dobro umiti, pa bo konec Zahoda med Slovenci. Tako pisanje je nerealno, po naivnem zgledu delitve človeštva v anjele in hudiče. Nekje ti je vse dobro, drugje ti je vse slabo.

Ko J. M. nadalje govori o kulturi slovenskega naroda, kakor da je to stvar same folkloristike, kaže obupno nerazumevanje slovenske kulturne individualnosti v njeni bistveni dinamični vsebini, v tem, kako se človek v usodnem okviru slovenstva bje za podobo plemenitega in močnega človeka in kako ima ta borba svoje izrazite posebnosti po posebnosti težav stvarnega in duhovnega značaja, po naši malostevilnosti, po posebnosti naših kulturnih, gospodarsko-socialnih in političnih razmer in taborov, po posebnosti naše zemljepisne lege, sestave naše zemlje in po posebnosti naše politične lege. Kakor vidim, bo treba o tem še in še pisati, da se bo slovenskih izobražencev vsaj nekoliko prišlo. Kaj ima vendar z bistvenimi potezami naše kulture opraviti gorenjski krivček!

Pravljica o kralju Matjažu med Slovenci je neumljiva. Kot vera v v končno zmago pravice je ta pravljica lepa, kot pričakovanje rešitve od nekih tujih sil in narodov pa je nevarna, ker nas lahko odvrača od bližnjih nalog, od dela in žrtve za bližnje cilje, včasih tudi majhne, brez dosege katerih pa ni mogoče doseganje večjih. Ne da bi hotel s tem reči, da odvrnimo Slovenci svoj pogled od svetovnih dogajanj in da ni naša usoda v veliki meri zavisna od nastopanja, porazov ali zmag tega ali drugega naroda, ne smemo sedaj samo čakati in sestavljati programov, ki v bistvu pomenijo samo čakanje. Vse, kar je v dosegi naših sil, je vredno našega truda in naše žrtve. Naša velika pričakovanja utegnejo biti pravilna ali pa tudi ne, to je vse preveč zavisno od drugih. Mnogo bolj gotovo je to, da je marsikateri cilj v območju kulture, gospodarsko-socialnih razmer in politike v dosegi naših sil tudi v sedanjem položaju. Ne smemo zanemarjati bližnjega in podrobnejšega dela zaradi nekih velikih pričakovanj.

Spadam med tiste Slovence, ki mislijo, da razumejo najglobljo skrivnost slovenske rasti kljub vsem težavam, ki se nam stavijo nasproti in ki bi jo mogel izraziti z besedami: bij se, vzdrži, pa četudi ima ta borba po računarskem razumu videz večne borbe brez upa zmage. Prav iz tega duha so pognali cvetovi slovenske kulture in dejanj v katerem koli območju slovenske dejavnosti.

Lojze Udë.

Vprašanje slovenskega izseljevanja se ne premakne

»Slovenski list«, glasilo naših izselnikov v Argentini, priobčuje zanimivo vabilo nekoga Slovenca, naj bi se njegovi rojaki naselili v Ekvadorju in sicer v pokrajini Oriente blizu mesta Macas. Podatke da mu je dal neki rojak, ki se nahaja v salezijanskem zavodu v bližini tega mesta. Gre baje za zelo zdravo in rodovitno pokrajino, in država daje vsaki družini zastonj do 200 hektarov zemlje, razen tega pa jim dovoljuje še različne ugodnosti, kakor brezplačno vožnjo po železnici, spregled carinskih

pristojbin za potrebno orodje in podobno. Najbližja železniška postaja je Rio Bamba kakih 100 km od naselbine. V smeri naselbine ni še potov in cest, ki pa jih obetajo. Vlada je dovoljenje za novo naselbino že dala. Imenovala naj bi se Nueva Eslovenia ali Nueva Jugoslavia po želji naselnikov. Baje da se je priglasilo že precej slovenskih ljudi iz Jugoslavije in Primorja za to naselbino. Ker pa je danes tudi že v Argentini stiska, opozarja »Slovenski list« svoje tamkajšnje rojake na vso stvar.

Mi seveda ne vemo, za koliko je resnična roznata podoba, ki jo podaja »Slovenski list« o tisti pokrajini. Znano pa je, da tudi v Južni Ameriki že davno ni več rodovitne in ugodno ležeče zemlje na pretek. Zelo verjetno je torej, da so v najugodnejšem primeru pota in občila nezadostna. A znano je tudi, da obljub v Južni Ameriki ne gre jemati preveč resno.

Po vojni so se v Ekvadorju poskušali naseljevati posebno ruski emigranti. Ustanovili so nekaj naselbin, o katerih uspevanju pa ni nič slišati. To doseljivanje se je kmalu ustavilo. Zakaj, ne vemo, znano pa je, da kakor druge južnoameriške države tudi Ekvador mima rad preveč močnih tujih naselbin, ker si hoče tuje naselnike čim prej prirediti, to se pravi jezikovno pošpanjolititi.

Te besede smo napisali ne toliko, da bi svariili pred izseljevanjem sploh, kar bi bilo pri naših razmerah brezsmiselno, ampak da samo opozorimo, naj se ljudje o resničnosti takih vabil kar najbolj korenito prepričajo. Morebiti bi bilo celo dobro, če bi se naše izseljevanje v Južno Ameriko osredilo v malem Ekvadorju, namesto da se zgublja v velikanskem prostoru Argentine in Brazilije. Naše izselniško vprašanje pa se s tako dejavnostjo seveda niti za troho ne bo približalo rešitvi. In trpko je spoznanje, da niti danes, ko je s potomeci vred gotovo več Slovencev po krvi v novem svetu kakor doma, še zmeraj nimamo nobenega smotrnega narodnega načrta za organizacijo našega izselništva in naselništva, da celo v takih primerih, kakor je pričujoči, ne moremo nuditi ljudem stvarnega pouka.

Treba je spet kedaj razložno povedati: lepa je skrb za naše izselnike, ki so že v tujini, a za našo narodno skupnost bi bila brez primere večje vrednosti skrb za tiste naše ljudi, ki so šele na potu v tujino. Skoraj polovica izselnikov, ki gredo zadnja leta iz naše države v zamejstvo, je Slovencev. Vestno je poskrbljeno, da plačujejo precej izdatne pristojbine za izselniški fond, ki se seveda v Belgradu centralistično upravlja. Doslej pa še nimamo niti obračuna o tem fondu, v katerem je 45% slovenskega denarja, niti ne vemo, kako se ta naš denar dejansko uporablja.

Seveda — Slovenci imamo vodiče, ki o naši samoupravi šele premišljujejo.

Ljubljana pri Št. Vidu nad Ljubljano

Leta 1935 so bila ljubljanska predmestja inkorporirana Ljubljani. S tem je prišla pod mesto z občino Zg. Šiška tudi njena podobčina Dravlje, ki šteje kakih 2500 prebivalcev. Medtem ko je Zg. Šiška s kosezami spadala v poštnem pogledu že prej pod Ljubljano oziroma njeno pošto VII., pa so Dravlje in pripadajoči kraji spadali pod šentvidsko pošto.

Medtem ko se je z drugimi okraji tudi ta novi ljubljanski okraj v najkrajšem času v vseh drugih pogledih prilagodil ljubljanskim uradom, oblastvom in bremenom, pa se glede poštnih pristojnosti še doslej ni napravilo redno stanje. Na poštni direkciji in drugod so vse take prošnje in posredovanja odpravljali s tem, da ima pošta v Ljubljani premalo pismonoš in da se bo sploh uredila na novo vsa ljubljanska dostavljalna služba s povečanjem glavne pošte in z uvedbo dostavljanja vse pošte iz te centrale.

Da tej rešitvi še nismo blizu, gotovo ni dvomljivo, ker je na poti stara ovira preračunske nemogućnosti. Zato bi se morala najti vsaj zasilna rešitev preko pošte Ljubljana VII. Ako bi se dal iz tega kovati kak strankarski kapital, bi že zdavno imeli vsaj to rešitev. Tako raje prepošiljajo pošto, ki je naslovljena na ljubljanske ulice tega okraja, iz pošte Ljubljana VII, kamor taka pošta navad-

no pride, nazaj oziroma naprej na šent-
viško pošto in povzročajo sami sebi delo,
ker se navadno naslovi ne glase na
Ljubljano pri št. Vidu nad Ljubljano.
Po petih letih bi bil čas, da se napravi
red.
K. A.

Imenovani odborniki Jugorasa

Kakor poroča »Slovenski dom«, je bil
zadnji nedeljo v Belgradu občni zbor
glavnega odbora Jugorasa. Ta občni zbor
je bil zanimiv zagradelj, ker je vladni
predsednik imenoval po troje odborni-
kov v izvršilni in glavni odbor Jugo-
rasa. S temi imenovanji je Jugoras spre-
jel celostno voditeljsko načelo, po ka-
terem se opravitelji organizacije ne vo-
lijo od členstva, ampak imenujejo od
vlade.

Nostradamus

V zadnjih 14 dneh so si dovolili poli-
tični listi vseh strank v Sloveniji lepo
kulturno delo. Kar tekmovali so v tem,
kdo bo napravil večjo reklamo za No-
stradamusova politična prerokovanja. Ta
prerokovanja imajo tako vrednost, ka-
kor jo imajo prerokovanja sploh. Čudno
se nam zdi, da naši listi ne začno delati
reklame še za ciganke in njihova vede-
ževanja. Vzrok ne bo pri listih, ampak
v tem, da cigani še nimajo dovolj smi-
sla za časopisno reklamo in nočejo te
reklame plačevati. V našem javnem živ-
ljenju se vsakih toliko in toliko let po-
javi kak simbol in treba je samo neko-
ga, da ta simbol javno označi. Svoje dni
je Ivan Cankar označil Krpanovo kobi-
lo kot simbol umetniškega čuta Šentflo-
rijanske doline, danes bi lahko razglasil
Nostradamusa kot simbol politične izob-
razbe in prizadevanja naših vodilnih li-
stov.

Vzgoja za svobodo

Ob ruski zasedbi baltičskih držav piše
švedski list »Stockholms Tidningen«, da
se komaj more govoriti o tem, da bi se
bila izvršila pridružitve baltičskih držav
zoper voljo vsega naroda ali zgolj po
zunanj sili. Vsekako jo je znatno olaj-
šala nezadovoljnost med delovnimi raz-
redi, ki so jih za časa dejanskih dikta-
tur oropali slehernega vpliva.
To mnenje švedskega časnika je go-
tovo upravičeno. Ko gre za diktaturo,
ima zmeraj tista večja privlačnost, ki je
doslednejša, korenitejša, brezkompromis-
nejša. To smo videli posebno pri Avstriji, v
kateri je Dollfuss s svojim nesmiselnim,
brezcelnim in povrhu še okrutnim des-
potizmom naravnost utrl pot doslednej-
šemu narodnemu socializmu. In to so in
bodo poleg baltičskih držav spoznale še
marsikatero druge. Kajti taka je psiho-
logija množic: med dvema sestavoma
bodo zbrale tistega, ki jim z radikalnej-
šimi, torej preprostejšimi in zato umlji-
vejšimi gesli govori jezik, ki jim je ja-
sen in blizu.

Zoper vse to pa ni drugega zdravila,
kakor resnična demokracija, torej pra-
va oblast in vlada ljudstva. Vlada ljud-
stva torej brez vsakih samozvanih vodi-
teljev, ki poznajo ljudstvo samo, kadar
jim kima in ploska, za katere je pa ljud-
stvo zmeraj nezrelo in njihne skrbne
voditeljske roke potrebno, kadar hoče
iti svojo pot.
Kajti le v svobodi se morejo množice
vzgojiti za svobodo. Le tiste bodo nedo-
stopne za vsakršno prišepetavanje, ki
bodo zmeraj mogle reči, da imajo svoje
spoznanje in svojo voljo in da to svojo
voljo zmeraj in povsod v javnem živ-
ljenju lahko uveljavijo.

Silvin Sardenko: Trojno klasje

Mlajši rod si najbrž misliti ne more,
kako silen odmev so med nami mladimi,
ki se nismo ukvarjali s športom in so
bili za nas najlepši nedeljski popoldne-
vi, ako smo dobili novo lepo knjigo, zbu-
dile ob prelomu stoletja tedanje pesni-
ške zbirke, Župančičevi »Časa opojno-
stie in »Čez plane«, Cankarjeva »Eroti-
ka«, Sardenkova »V mladem jutru«, ki
bi jo kazalo po tolikih letih pač ponat-
isniti. V mišljenju seveda različni so
si bili vsi trije v enem sorodni: v po-
božnem kultu naše besede. In prav ta
odlikuje med drugimi tudi najnovejšo
Sardenkovo zbirko »Trojno klasje«, trip-
tikon: Materi, Domu, Polju (naroča se

v knjigovelnici Jože Žabjek, Ljubljana,
Dalmatinova 10, le cena 80 din se mi
zdi navzlic zelo lepi opremi arh. Oraž-
ma nekoliko visoka). Čas, ko je izkore-
njenost iz domače zemlje in iz miš-
ljenja naših očetov postala skoraj mo-
da, kar kriči po mislih in opominih, na-
nizanih v ti knjigi. Pesmi so tako tesno
povezane z našim življenjem, danes tako
razburkanim, deloma skoraj obupnim,
da so človeku kakor nekak brevir: učijo,
dvigajo, tolažijo, krepijo. Saj bi mor-
al čutiti in si reči danes vsak izmed nas:

Kaj rod je, danes čutim,
kaj dom je, danes vem,
ko z bridko tožbo zrem
nad domom, nad razsutim
(II. stran 15.)

Ali:
Ali nismo, bratje, vsi brezdomci?
Če nikoli sredi domotožja
duh ne roma, smo duhovni hromci,
če ne roma nad zvezdó okrožja.
(II. stran 16.)

In vsi smo potrebni opomina:
Ob križu se najbolj hodi;
prej padé sedem duš v sladkosti
ko ena sama njih v grenkosti.
Spomin na mater drag ti bodi;
nebo in grudo v eno družo
in Stvarniku in Domu služi.
(II. stran 41.)

In srečen, kdor more in zna ponosno
govoriti s pesnikom:
Ne zmaknem ust usode grenkim kupam.
Krivice nobena duši kril ne zlomi;
le strite strune, nove se razpno mi!
Ker upam, pojem; in ker pojem, upam.
(II. stran 22.)
Ks. Meško.

Dva nova svetova na obzorju

Srednji svet, ki je duhovno zasidran v
tako imenovani meščanski oziroma rela-
tivni časti — znaki so tu — propada.
Torej svet individualne osebnosti svobode,
svet preizkušnje, ki koleba med dobrim
in zlim, preživlja svoj zaton — in na
obzorju sta dva nova svetova: svet s
kulturno veličino v višave od ene in svet
s kulturno veličino v širino od druge
strani. Skratka rečeno, svet preizkušnje
zaključuje svoje dejanje in dva nova
svetova, dve novi kulturni veličini se v
krčih porajata.

Prvi svet — svet kulturne veličine v
višave — bo vsekakor duhovno zasidran
v delovanje absolutne časti zgoraj in ab-
solutne duhovne zvestobe, strahu spodaj
(poganstvo), medtem ko bo drugi svet —
svet kulturne veličine v širino — duhov-
no zasnovan v delovanju kolektivne čas-
ti, ki je ljubezen, občestvena ljubezen.
Oba svetova bosta kot taka organični
tvorbi s svojimi svojstvenimi disciplina-
mi in moralnimi vrednotami. V prvem
svetu se bo uveljavil smisel pojma zve-
ličanja, v drugem pa smisel pojma od-
rešenja. V svetu kulturne veličine v vi-
šino bo malo povišanih in mnogo poni-
žanih; v svetu kulturne veličine v širino
bo mnogo odrešenih, uelovečenih. —
Apokaliptične besede!

Res, ako gledamo vsestransko in stvar-
no današnja velika svetovna dogajanja,
se nam kot umska poslednica poraja
prednji zaključek. Seveda, tako je tačas,
kaj pa potem, ako nastanejo komplika-
cije, ki so tudi mogoče in zelo verjetne.

Do takih zaključevanj pride človek,
ko poleg preučevanja svetovnih doga-
janj obenem tudi bere moderne, neka-
ke apokaliptične knjige (Der Mythos
des XX. Jahrhunderts i. dr.). V tem smi-
slu je zanimiva tudi knjiga Gol-Voja:
Človek, odkod in kam. Knjiga ima svoje
svojstvene besede, svoj svojstveni slog.
Primer. Na strani 194: »Vsi tisti pa, ki
niso željni, pripravljeni, soglasni, da se
v občestvu napravi pravica, so obsojeni
v pekel, ter glej čudo: sami teže vanj,
sami se bore zanj, in pekel je za njih
tudi najlepši...« — Vse moderne, v tem
smislu pisane knjige, kar je značilno,
ne prestopajo praga zemlje, ne izgub-
ljajo se v izkustveno nedostopnih da-
ljavah.
Ton Vrh.

Delo „Zveze bojevnikov“

Glavni odbor »Zveze bojevnikov« nas
naproša, da sporočimo njegovo zahvalo
vsem, ki so sodelovali pri nabirani ak-
ciji za spomenik žrtvam svetovne vojne.
Obenem opozarja na svoj letošnji tabor,
ki bo 18. t. m. na Brezjah.

GOSPODARSTVO

Višje cene za pšenico in javni uslužbenci

Po številnih vesteh v našem časopisju
se je odigral v Belgradu hud zakulisni
boj za določitev cene nove pšenice, ki se
je končal z zmago pridelovalcev, to je
veleposestnikov in posredovalcev. Če
pogledamo le sestavo komisij, ki so de-
lale pri tem vprašanju, smo lahko opa-
zili močnejše zastopstvo pridelovalcev
in posredovalcev, ki jim je uspelo po-
višanje cene za pšenico. Pristojni čini-
telji so ustregli njihovim, pravijo upra-
vičnim zahtevam ter povišali ceno na
250 din za 100 kg, prištevši vse stroške
in pribitke.

Predstavniki Glavne zadržne zveze
in Zveze kmetijskih zbornic so zahte-
vali, da se cena nove pšenice že sedaj
poviša od dosedanjih 225—230 din za
100 kg na 300 din za isto količino. Kak-
šno ceno moramo pričakovati v prihod-
nji spomladi?!

Povsod in vedno moramo ob žetvi opa-
zovati znižanje cen, le v našem primeru
smo že ob žetvi doživeli znaten dvig
cen za pšenico, kateremu bo moral sledi
tudi dvig cen za vse ostale življenjske
potreščine. Potrebo po povišanju
cen so udeleženi činitelji utemeljevali
z zmanjšano količino pridelka in povi-
šanjem pridelovalnih stroškov.

Kdor pozna vse mogoče in nemogoče
razloge ter sredstva za prikritje prave
količine in kakovosti nove žetve, ve, ka-
ko lahko so mogoče razne namerne in
nenamerne »pomote« pri bolj ali manj
uradnih cenitvah, ki tvorijo osnovo za
taka dela. Vrednost in zanesljivost na-
ših statističnih podatkov je nam dovolj
poznana. Za vse »pomote« pa zvemo še
takrat, ko maloštevilni, zato pa bolj
vplivni posredniki pospravijo v svoje
žepce svoje nepravilne dobičke in takrat,
ko brez velike stvarne škode res ni mo-
goče veliko pomagati. Na vsa taka vpra-
šanja gledajo pri nas s stališča, »kaj se
pa nekaj par pri posamezniku pozna, v
celoti se nam pa le »omogoči« lep zaslu-
šek.« Tako n. pr. odpade pri 5 milijonih
dinarjev zaslužka na vsakega prebi-
valca le borih 30 par, ki za prizadete
ne pomeni ničesar, mi pa le profitiramo
lepih 5 milijonov dinarjev. Po takem
gledanju nas pozna in cení tudi tujina.

In proizvajalni stroški? Kdo je pred
leti vprašal in utemeljeval s prideloval-
nimi stroški potrebo višjih cen, katere je
določila vlada in plačeval Prizad? V ko-
rist nekaterih močnih deležnikov je bil
za notranji konzum pšenice in moke do-
ločena cena, ki je dvakrat presežala ce-
no na svetovnem trgu. Kdo je taki po-
litiki takrat resno oporekal? Vse to le v
domnevi, da bodo višje domače cene
omogočale razvoj, ki bo ob drugačnih
razmerah nadomestil doprinesene žrtve.
Nebrzdana sebičnost poznanih krogov je
docela demantirala vsa taka in podobna
pričakovanja. Od prejšnjih svetovnih
tržišč smo odrezani, zato je danes dvojn-
a priložnost za lepe zaslužke, ki gredo
v breme in režejo v kožo najširših slo-
jev našega prebivalstva. Poznana smer
naše gospodarske politike in politike v
ožjem pomenu besede podobnim priza-
devanjem še bolj pogojuje. Omeniti pa
moramo, da je po poviški cene za pše-
nico vsaj posredno prizadeta tudi velika
večina našega kmečkega prebivalstva.

Kakšni so nasledki take gospodarske
politike? Po kalkulacijah, ki veljajo za
mlinarje in peke, moramo kmalu priča-
kovati cene moke 6 dinarjev za kg. Tem
cenam primerno bodo kmalu imeli tudi
cene kruha. Tudi je treba opozoriti na
to, da predstavlja vprav danes suh kruh
v pravem pomenu besede skoraj edino
hranivo vedno večje večine našega pre-
bivalstva.

Cene moke in kruha se bodo v do-
brem letu dvignile skoraj za 100 odstot-
kov! Kje so danes tisti lažni zaščitniki
in zagovorniki nižjih slojev, ki so pred
leti — bolj ali manj upravičeno — za-
vijali oči in — priznati moramo — ta-
čas z uspehom kazali na rast realnega
zaslužka, s tem pa na upravičenost in
pravičnost znižanja prejemkov vsem de-
lojalcem s trajno določenimi mezdami

Popravi!

šifro pri sestavku »Slike in perspek-
tives« v zadnji številki v F. O.

in plačami. Teh pravičnikov danes ne
vidimo, ker so zaposleni s preštevanjem
dobičkov, ki jih donajajo današnje raz-
mere. V kratkem doprinesemo po mo-
gočosti številčne dokaze o tej trditvi.

Indeks realnega zaslužka javnih usluž-
bencev (drž. in samoupr.) je od l. 1935
dalje takle:

	za neoženjenega	za 4 člensko družino
1935	58.24	60.28
1936	56.13	58.06
1937	54.55	56.24
1938	53.27	54.70
1939	48.58	94.55

pri razmerju 1914 = 100.
Totalni indeks življenjskih stroškov se
pa giblje takole:

	za neoženjenega	za 4 člensko družino
1935	1145 din	1099 din
1936	1151 „	1109 „
1937	1228 „	1188 „
1938	1501 „	1264 „
1939	1316 „	1281 „
1940 (maj)	1688 „	1673 „

Indeksi cen na veliko in malo ter živ-
ljenjskih stroškov pa pridno rastejo,
raste pa tudi razporedjenost prizadetih
slojev našega prebivalstva. Nekaterim
važnim življenjskim potrebščinam so
cene porasle že čez 100 odstotkov!

Pristojni činitelji so dolžni, da upo-
števaajo tudi ta del tega vprašanja.
I. L. P.

Kaj pišejo listi

Sprememba uredbe o sodnem prispevku

Pod tem naslovom piše »Delavska po-
litika«:

»Slovenec« z dne 14. julija piše: »Sodi-
šča pobirajo od 15. septembra dalje sodni
prispevek, ki znaša 10 odstotkov državne
take, oziroma največ 25 din, pri zemljiški
knjigi največ 50 din. To je bil po 15 letih
prvi sklad, ki je temeljil na načelu de-
centralizacije. Uredba je namreč določala,
da se nabrana sredstva delijo območjem
posameznih apelacijskih sodišč (za Slove-
nijo v Ljubljani) v razmerju s številom
prebivalstva, in sicer samo iz kvote, ki
pripade posameznemu območju. Toda od
zbranega prispevka četrt milijona di-
narjev ni prišlo v Slovenijo ničesar. Dru-
go trpko razočaranje je pa prinesla spre-
memba te uredbe dne 15. junija 1940. O
še približno pravični razdelitvi sredstev v
skladu s razmerjem števila prebivalstva
v vsakem območju apelacijskih sodišč ni
več besede. Ta odločba je razveljavljena.
Odslej bo minister za pravosodje razde-
ljeval ta sredstva in dokončno odločal o
njih uporabi. Ze dosedanje skoraj pollet-
no odlašanje otvoritve kreditov za Slove-
nijo je upravičeno vzbujalo nezaupanje
do centrale. Sedanja sprememba pa vzbuj-
ja naravnost ogorčenje med ljudmi, ker
se je znanim 150 osrednjim skladom pri-
družil nov sklad, v katerega bo Slove-
nija letno plačevala okrog 1.250.000 din,
ne bo pa iz njega dobila morda niti 100
tisoč dinarjev, kakor smo vajeni takih ne-
sorazmernih delitev pri ostalih skladih. Če
ta vlada nastopa kot vlada sporazuma,
mora tudi po tem načelu nastopati in skr-
beti, da se denarna sredstva pravično raz-
delijo na posamezne pokrajine, da bodo
državljeni izvajanje teh načel tudi v res-
nici občutili. Sprememba uredbe pa ravno
kaže, da kljub sporazumski politiki leze-
mo v še hušji centralizem.« Tako »Slove-
nec«. Uredbe izdaja centralna vlada in se
kot znano sprejemajo na sejah ministri-
skega sveta, na katerih so navzoči vsi mi-
nistri. Hrvaškimi ministrom je lahko vse-
eno, kako se razdeljuje fond sodnega pri-
spevka, ker so na Hrvaškem sodišča pod-
rejena banski upravi. Odločajo pa ven-
darle o razdelitvi prispevka.

Amerika pojde v vojno

William Randolph Hearst, ki izdaja ve-
liko število ameriških listov in obzori-
nikov in ki je bil doslej za nevmešavanje
Amerike v vojno, priobčjuje v vseh svo-
jih listih izjavo o vstopu Amerike v voj-
no. Med drugim pravi:

Vstopa Zedinjenih držav v vojno ne sme-
mo več dlje imeti za verjetnost, gledati
moramo marveč manj kot gotovost. Tudi
najbolj rezervirani opazovalec v Zedinje-
nih državah je spoznal, da se Zedinjene
države ne pripravljajo več za obrambo,
ampak za vojno. Sicer pa pomaga ta hip
naša država Angliji učinkoviteje, ko je še
izven vojne, kakor če bi že zdaj prevzela
vlogo vojskujoč se države. Čez leto bodo
pa Zedinjene države lahko britanskemu
vladarstvu z dejansko vojno pomagale in
bodo to brez dvoma tudi storile. Vestni
opazovalec, ki ocenjuje medsebojne sile,
mora gledati na Zedinjene države kot na
absolutnega zaveznika Anglije.

K U L T U R N I P R E G L E D

Oživljeni Jeran

Po dolgih razpravljanih in dokazovanjih, da je umetnost del celotnega življenja, da je njeno bistvo lepota, da ima svoje lastne zakone in je zato umetniško oblikovanje avtonomno itd., se je zdelo, da je tudi v našem ozkosrčnem kulturnem ozračju ta stvar razčiščena. Celo najbolj vidni nadaljevalec Mahničevih tradicij in zahtev, Ušeničnik, je prav pred kratkim sprevidel, da mora svoje pisanje prav v tej točki popraviti, čeprav so drugod to tudi na podlagi tomizma storili že prej (prim. mnenje Hrvata R. Boškovića). Zato je človek tem bolj presenečen, če po vsem tem kar na lepem spet bere članek, po katerem bi mogel sklepati, da se vračajo k nam spet časi Zgodnje Danice, časi vzgojiteljske vlade v umetnostnem področju in časi pristno slovenskega kulturnega nazadnjaštva. Revija Katoliške akcije objavlja v 3. številki članek Erotika v leposlovju. Če izvzamemo nove »strokovne« izraze, ki jih članek privedlje »zablodam modernega leposlovja«, je v tem pisanju malo takega, česar bi davni predhodnik te nad vse moralne družbe ne mogel napisati. To pisanje nam napoveduje oživljenje novega jeranstva, globočništva in mahničevstva. V tej reviji slišimo odločno besedo od strani, o kateri vemo, da ji bo mogoče tudi dejansko uveljavljati svoja mnenja zaradi besede, ki jo ti ljudje imajo na pravih mestih. Prav zaradi škode, ki more nastati, če taki nazori dobijo tudi še drugačno obliko uveljavljanja, kot golo besedo, se nam je zdelo vredno napisati te vrstice.

Pametnemu človeku je jasno, da je pravica vzgojiteljeva izbirati berilo mlademu človeku glede na stopnjo njegovega razvoja. Toda že davno so zreli ljudje tudi pri nas nehali mešati utilitaristično vzgojno in moralno sojenje o umetnosti s presojanjem umetniške kvalitete in nehali zahtevati v isti sapi dobrih zgledov in moraliziranja ter umetnosti.

Vprašanje je namreč spet o vplivu in škodljivosti erotične literature. Iz tega pisanja pa se nam razodeva precej čuden pojem kulture in popolno nepoznanje narave in zakonitosti umetniškega ustvarjanja. Spet doživlja umetnost zaradi erotičnih elementov očiitek lažiumetnosti, ozkosrčen moralist hoče spet odločati, katera umetnina je res priznanja in hvale vredna, katera ne. Ljubezenska snov postaja spet spotakljiva. Ni niti treba, da je nenravna, kajti zabloda modernega leposlovja je tudi tista literatura, »ki teži po oplemenitenem čutnem in čustvenem uživanju in po vzajemnem dopolnjevanju«. Slovar, ki ga vzgojiteljski ocenjevalec uporablja, vzbuja začudenje po svoji neobgledni naivnosti in spominja na pogovore mladostnikov: »zaljubljenost med fanti in dekletci, »opisovanje deklet«, »bolestna zaljubljenost«, »zaljubljeni romani in pesmi«, »ko bi vzeli dekleta iz romanov... ne bi ostalo nič« itd. Zgledov za to čudovito erotično literaturo, za to opisovanje ženske od vseh strani, seveda ne navaja. Človek bi prav zaradi njegove neresnosti pustil tako površno govorjenje v miru tistim, ki jih podobne stvari v literaturi vznemirjajo tako kot člankarja samega. Toda iz njegovih besedi je mogoče čutiti tak zakrknjen odpor proti umetniškemu delu, tak zgrešen pogled na umetnost, da je videti v resnici nevaren in to toliko bolj, ker stoji v sklenjeni vrsti sorodnih pojavov na drugih področjih. Ni bilo samo enkrat v slovenski kulturni zgodovini, da so taki ljudje resnično utesnjevali in zavirali tam, kjer ni bilo nobene potrebe. Čim manj so poznali svet lepega in ga mogli doumeti, tem neumnejše so ravnali. Tako se godi tudi našemu vzgojitelju. Poleg tega bi na eni strani rad vzgajal s pojasnjevanjem in s tem, da bi se mladim ljudem »govorilo o zapeljevanju in varanju«, na drugi strani pa se bori proti erotiki v umetnosti zato, ker ne prenese resničnosti v leposlovju, ker se boji od nje pohujšanja. Ni mu prav, če bi neko delo pisalo »o čisti in idealni ljubezni«, ne bi pa v njem prenesel tudi strašne stvarnosti življenja, če ga straši že nedolžna »zaljubljenost«. Rad bi izločil iz

literature ves nemir, srce, eros in ne vidi, da bi bila to laž in potvorba življenja. Umetnost pa mora biti izraz pravega, celotnega življenja. Človek se čudi, kako mu more biti zabloda najnedolžnejša erotična slika, ki jo najde v Kastelčevih pesmih, kako more videti v Fr. Vodniku klasičen primer senzualne lažimistike, ki meša »nečiste gone« in »svete reči«. Posebnosti njegove delavnice pa se ti razjasni, ko vidiš, kako si postavi ob stran samega Presnerja, da z njim vred daje moralne nasvete in nauke, »kako se je treba čuvati v ljubezenskih zadevah«, in ga tako z mirnodušno naivnostjo postavi v vrsto vseh tistih, ki so od Pauška in Stelzicha pa do danes opravljali to delo na področju slovenske literature v korist slovenske zaostalosti.

Podoba je, da je nekaterim nerazgledanim presojevalcem moralnosti, ki govorijo v imenu določene skupine, popolnoma neznan spoznanje tistih katoliških kulturnih delavcev, ki so začeli v znamenju Lampetovega programa vzgojne literature, a so se resnično uveljavljali v njej le v toliko, v kolikor so pedagoško zahtevo prerasli.

Kdor je hotel zajeti v globino, je moral spoznati, da ga ne sme ovirati obškurantski očiitek pohujševanja, ker življenja potvarjati ne sme, marveč ga mora zgrabit v njegovi celoti. V življenju samem, če ga umetnina pravično odkriva, se posvetijo pogledi v premnoge življenjske resnice, kažejo se tudi raznovrstne oblike lepote. Izidor Cankar je zato zapisal v imenu nove generacije ob svojem nastopu: »... lepota se ne drzemo predpisovati, da bodi taka ali drugačna, a da je vsa lepa, to hočemo od nje«. Mrzlemu doktrinarstvu pa bo lepota vedno zaprta z neštetimi pečati, ker jo more prav uzreti le srce, osrednji in celotni organ človeškega življenja. Ko umetnik ustvarja v svojem navdihu, ne vprašuje po mejah, ki mu jih hočejo postaviti nerazumevalči razsodniki od zunaj. V svet umetnosti pa spada vsa človeška resničnost, vsi človeški boji, ves nemir in razklanost, čednost in greh. Na očiitek pohujšljivosti odgovarja francoski katoliški pisatelj Mauriac v svojem Dnevniku: »Oni moji romani, ki so povzročili največ krika, so usmerili nekoliko življenj«. Tudi temna stran človeškega bitja, tudi strasti srca so pisateljev važen element, »kruh in vino, ki ju okuša vsak dan«. Romanopisec je vedno vodil človeka preko teme raztrganega in nemirnega človeškega srca. V verni sliki človeka je resnica, ki ne vara z lepim videzom. Zato je čudno nedosledna člankarjeva vnema: govori o neresničnosti erotične literature, ki mu je seveda tudi nujno sentimentalna, pa istočasno ne čuti neresničnosti pisanja, ki bi bilo prikrojeno po njegovih željah.

Umetnost se je in se bo ukvarjala s človekom. Zato bo v njej utripal vedno ves človeški nemir in čim bolj bo iskrena, tem jasnejše zrčalo bo postavljala njegovi globlji notranjosti, odkrivala

bo »malo znane pokrajine naše bede« in premagovala navideznosti. Človek, prevzet od lastne popolnosti, bo videl v njej svojo vznemirjajočo a resnično podobo. Delo, ki vznemirja, pa ne služi obsodbe le zaradi te lastnosti: »Kajti je tudi dober nemir, odrešilen nemir, in laž bi bila trditev, da živimo v mirnem svetu.« (Mauriac.) Vsako potvarjanje življenja v imenu zgrešene vzgojnosti je torej nedopustno in taka potvorjena umetnost ne bo imela na življenje nikoli nobenega vpliva. u.

Slovenska akademija

Spoštovani gospod urednik!

Štirikrat se je že v zadnjih dveh tednih zgodilo, da je bila slovenska Akademija napadena v listih z anonimnimi članki, češ da se imenovanje univ. prof. Hauptmanna (rednega člana Jugoslovanske akademije v Zagrebu) za njene- ga dopisnega člana ni izvršilo na podlagi stvarne ocene Hauptmannovega znanstvenega dela, marveč da je plod nekakega »nepotizma« in »klikarstva«. Da si je dovolilo take napade strankarsko glasilo, nas pri značilnih nezdruklivih oblikah slovenskega javnega življenja niti toliko ne vznemirja. Ker pa se je podoben glas slišal tudi v Vašem nestrankarskem listu, dovolite, da kot Vaš priložnostni sodelavec nekoliko razčistim stvarno podlago za te napade. Nikakor sicer ne mislim, da mora biti delo Akademije vzvišeno nad vsako kritiko. Gotovo pa je njen ugled dovolj važen, da pri taki kritiki še prav posebno pazimo na to, da nam vsaj pri »Sloveniji« ostane resnicoljubnost in poštenost odločilni merili.

V vseh napadih očitajo anonimni sestavljalci, da je bil prof. Hauptmann imenovan za člana Akademije zgolj zaradi svojih teorij o najstarejši slovenski zgodovini, ki da so že popolnoma ovržene in brez vsake znanstvene vrednosti. Tudi če bi to zadnje držalo (resnica je namreč ta, da nam je Hauptmann tudi v tistih razpravah, o katerih se je razvila ostra znanstvena debata, kljub nekaterim predaljnosečnim sklepom v mnogočem razbistril pogled na našo najstarejšo zgodovino), bi moral vsak, kdor hoče očitati slovenski Akademiji pristranost pri izbiranju članov z imenovanjem prof. Hauptmanna, pregledati prej še ostalo obsežnejše Hauptmannovo znanstveno delo. Pri tem bi ugotovil, če bi sodil nepristransko, da pomeni Hauptmannovo znanstveno delo veliko obogatitev za slovensko srednjeveško zgodovino. Tako je pokazal bistveno nove izsledke glede karolinške dobe, investiturnega boja, genealoških vprašanj, socialnega razvoja kmetov in ministerialov in na zadnje teritorialnega razvoja političnih enot (Kranjska). S svojimi dotičnimi obsežnimi razpravami, ki stoje na izredni znanstveni višini, je prišel do rezultatov, ki so za slovensko zgodovino naravnost izredno važni. Po vsem tem je torej očiitek, da se skriva

za imenovanjem univ. prof. Hauptmanna za člana slovenske Akademije neko klikarstvo, popolnoma neutemeljen. Res je prav obratno, da je prav Hauptmann izmed vseh danes živečih delavcev na slovenski zgodovini poleg prof. Kosa najbolj poklican, da zastopa v slovenski Akademiji zgodovinsko znanost, in to tako po svojem lastnem znanstvenem delu na slovenski univerzi, s katerim nam je dal vrsto zgodovinarjev, od katerih se jih je že nekaj pokazalo vredne svojega učitelja.

To se mi je zdelo potrebno povedati v obrambo pravice in časti naše najvišje znanstvene ustanove. B. Grafenauer.

»Tako stoji zapisano: Poginil ne bo narod, ki ima voljo do življenja. Poginil ne bo in če bi moral skozi babilonsko sužnost. Nobena sila ni večna. Kolo zgodovine se vrli hitreje ko kdaj poprej. Kdor je danes prvi, bo lahko jutri zadnji. Pravica bo končno zmagała in z njo bo zmagała tudi stvar malih narodov. Nikdar ne bodo izginili, če imajo v sebi kaj življenjske sile, ker vršijo v razvoju človeštva svojo določeno nalogo. Narod, ki ve, kaj hoče in ima pred seboj svoj trdni cilj, bo preстал vse burje, tudi najtežje, in če bi ga danes razglasili za mrtvega, jutri bo praznoval svoje vstajenje.«

»Slovenija« 1938.

Jezikovni kotiček

Ljudstvo rabi skoraj le dva deležnika: tvornega na -l in trpnega na -n. -t: pisal, popisan, ubit. Deležnikov na -e je zelo malo: stojé, sedé, klečé, ležé, gredé, hoté, vedé in peščica drugih. Še manj jih je na -ši, ki jih pa čuti ljudstvo kot prislove: rekši, skrivši, pozabivši, oprimsi. Deležniki na -č so dobili skoraj vsi pridevniško veljavo: rdeč, vroč, žgoč, mogoč, sloveč...

Nekateri pisatelji pa tvorijo razne deležnike napačno: ječaje je skočil na noge, vrata so se vrečaje odprla, moža smo najdlji, k vdovljeni svakinji, blebetanje ga je pobesnelo, M. je obogatel svoje besedišče, ko se je razžarel, iz snega so molila drevesa, kazoč na hišo, brisoč si solze, raztrešeni, kričoč, plešoč, ur, preživetih v sreči, ne slišoč hrumenja, pred moščem, tiščočim se v kotu, hreščaje so se premikali vozovi, i. dr.

V knjižnem jeziku bi se ti deležniki glasili:

ječé, vreščé, našli, obogatil, razžaril, molela, kazoč, brišoč, raztresen, kričé, plešoč, preživljenih, ne slišavši (boljše: ne da bi slišal), tiščéčim, hreščé.

Zakaj tako, lahko zveš iz Breznikove, Sketove, Brinarjeve ali kake druge slovnice. Tukaj bi vzelo preveč prostora. ABC.

Opombe: ¹ Bulwer-A. G., Poslednji dnevi Pompejev, I, 137. — ² »Slovenec« 11. IX. 1934. — ³ »Slovenski narod« 25. XI. 1936. — ⁴ »Jutro« 25. XI. 1936. — ⁵ London-Leben, Martin Eden, str. 47, 79, in 162. — ⁶ »Slovenec« 22. XI. 1934. — ⁷ Stanković-Fr. Albrecht, Nečista kri, str. 264, in 262. — ⁸ Esadbeč, Pirin, Nikolaj II., str. 75, 18, 214, 180. — ⁹ Podržaj, Strte peruti, str. 9. — ¹⁰ Zevaco-X., Kraljevi vitez, 494. — ¹¹ Kirchberger-X., Malokaj, v Narod 1938, 2. madaljevanje. — ¹² Kalinikov, Zenske in menihi (1935) I, 372.

Ošlak Ferdinand:

Spomini na osvobodilne boje za Štajersko in Koroško v letih 1918-1920

(Nadaljevanje.)

Ko bi te dve ženski bili Ajda obvezali, kar je bila njuna človečnostna dolžnost, bi siromak ne bil izkrvavel. Tudi ta primer me sili, da se spomnim svojega ravnanja z razoroženimi in ujetimi nasprotniki. Če bi se samo jaz bil posluževal podobnih načinov pri zaprtih in ujetih Radgončanih, bi najmanj pol Radgone fakrat objokovalo izgubo svojih mož, očetov, bratov, sinov, tastov in zetov, ker bi jih bile ročne granate pokončale.

V Spodnjem Grisu, ki je nekakšno predmestje Gornje Radgone, se je napada na naše oddelke okrog murskega mosta udeležilo tudi nekaj fantov tamkajšnjih domačinov. Ko so ti v družbi svojih ostalih, številno močnejših oddelkov, stali v ognju z našo stražo pri murskem prehodu, so jih njihne sestre z materjo vred navduševale ter jim donasale hrano, pijačo in municijo.

Naše Slovenke, in to predvsem uslužbenke poštnega brzojavnega in telefonskega urada ter ostala dekleta slovenskih družin, predvsem že popisana Ida Verličeva ter Fridaova so med pokanjem pokazale dobre in mirne živce. Popolnoma zaupajoč v zmago našega orožja so, kolikor je bilo mogoče,

ves čas naše defenzivne akcije in poznejših ofenzivnih nastopov opravljale svojo telefonsko-telegrafsko in pomožno službo, kolikor smo je potrebovali.

Po končanih bojih, ki so vsakemu otroku jasno dokazovali, da so zmagaali Slovenci, je pri nemških mlajših ženskah, ki so nam pred in med boji želele, da bi bili tam, kamor so pomagale spraviti četovodjo Ajda, prišla na dan tista, že po Evi podedovana, torej neodzdravljiva ženska bolezen, da so se brez ozira na poraz svojih navduševalcev za tiste naše fante in može, ki so se v bojih pokazali junake.

Ženska se kaj hitro navduši za moža, če vidi na njem nekaj nevsakdanjega, nekaj izrednega. Ni čuda, da se je tudi pri radgonskih dekletih vsa mrznja do naših vojakov spremenila v občudovanje in simpatijo in so to očitno kazale. Da bi potrdil resnico, da so Radgončanke občudovalle naše junake, s tem, da bi navedel njih imena, pa rajši iz razumljivih razlogov ne storim. Utegnila bi namreč vsebina teh spominov predreti tudi v Radgono in nikakor ne želim, da bi kakšen izmed takratnih radgonskih mladostnih cvetov, ki so danes brez dvoma že dobro rejene matrone in matere, ne doživele jeze in družinskih bojev.

Praporščaka Ivan Srienec in Franc Artič.

Prvi je koroški rojak, po rodu ne daleč od Libelič. Med glavno bitko se je nahajal pri glavni posadki v vojašnici kot poveljnik

voda, prav tako tudi Artič Franc, ki je doma nekje blizu Rogaške Slatine.

Ko smo potem, ko smo odbili sovražni napad, začeli s protinapadi, sta se imenovana praporščaka hrabro borila. Po pripovedovanju vojakov, ki so operirali pod njunim vodstvom, sta Srienec in Artič zaslužila, da so ju imenovali in slikali kot pogumna oficirja.

Poročnik Vreča

je v Radgoni opravljal službo postajnega častnika. V našem protinapadu, ki se je vršil po odbitem prvem napadu, se je tudi Vreča odlikoval. Kot izkušeno strojničar je sam streljal s strojno puško ter je z njo iz ulic in okrog murskega mostu in mestne hranilnice pomagal pregnati sovražnika. Da so naši naskakovalni oddelki lahko zavzeli mestno hranilnico, je glavna zasluga Vreče, ker je le ta s svojo strojno puško osebnoprebil, prestrelil in odprl težko železno zaključno napravo, kar je braniteljem, ki so se skrivali za težkimi železnimi vrati, nabrusilo pete, da so jo še pravočasno popihali ter ob Muri previdno skrivajoč se med drevjem zbežali.

Z vojaškega stališča je prebitje železnih vrat poučno, ker dokazuje, da so že takratne strojne puške sistema »Schwarzlose« imele veliko probojno moč in da so se z njimi dale poškodovati in prebiti tudi debelejša železna plošča.

Urejuje in izdaja: Vitko K. Musek, Ljubljana